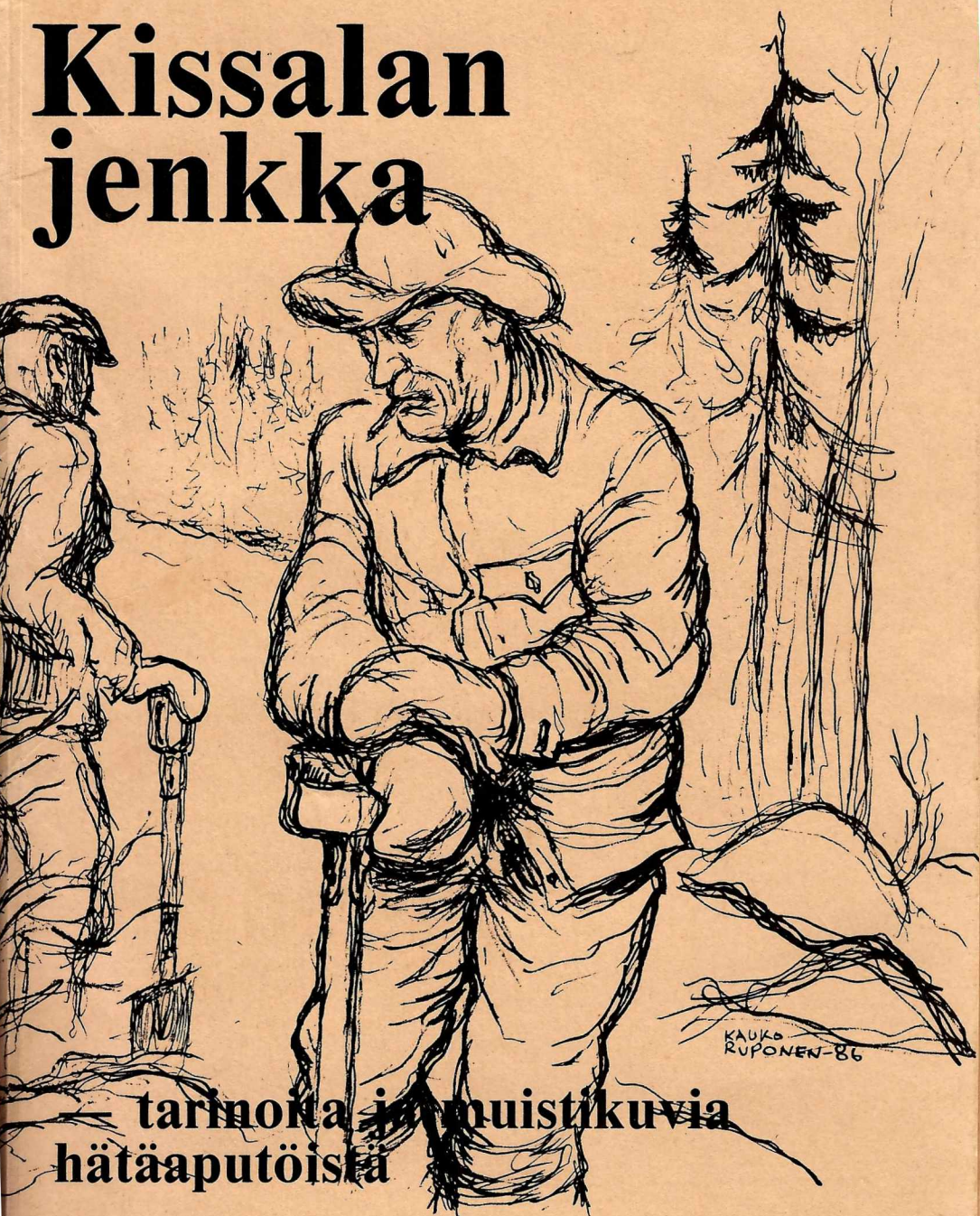

Martti Seeslahti — Matti Ronkainen:

Kissalan jenkka

tarinoita ja muistikuvia
häätäputöistä

Martti Seeslahti — Matti Ronkainen:

Kissalan jenkka

**— tarinoita ja muistikuvia
häätäputöistä**

Piirrokset: Kati Keinonen
Kansikuva: Kauko Ruponen

Julkaisija: Rakennustyöläisten liiton Pohjois-Karjalan
Aluejärjestön kulttuurijaosto

© Martti Seeslahti ja Matti Ronkainen

Kirjapaino Koliprint Oy, Joensuu, 1986

Saatteeksi

Suomalaisen yhteiskunnan vauraus on rakennettu työllä, paljolti toisen maailmansodan jälkeen. Työläinen, hänen työvoimansa on ollut tärkein voimavaramme. Se on luonut elintasomme perustan.

Läheskään aina kaikille halukkaille työn tekijöille ei työtä ole ollut. Ei ole tänäänkään. Korkeasta työttömyysasteesta on muodostunut yhteiskuntamme pahin epäkohta. Sen voittaminen ei ole onnistunut hätätilajulistuksilla, miljardien markkojen syyttämällä yritystoimintaan suoraan tai välillisesti työtätekeviltä kerätystä veroista eikä surkuhupaisilla leppäskonsteilla. Työttömyyden poistaminen, saati oleellinen vähentäminen ei yksinkertaisesti ole mahdollista ilman syvällisiä, rakenteellisia ja demokraattisia muutoksia.

Työtön ihminen joutuu tänään tinkimään paljosta, siitäkin huolimatta että — paljolti työväen kamppailun ansiosta — meillä on kohtuullinen työttömyys- ja sosiaaliturvajärjestelmä, ja kuitenkin korkeasti palkatut virkamiehet ja poliitikot jatkuvasti etsivät keinoja noiden perusturvajärjestelmien murentamiseen.

Montakaan vuosikymmentä ei ole kulunut siitä, kun työtön ihminen oli potkupallo, joka sai kyytiä hätäaputyömaalta toiselle. Vieläkin on työelämässä mukana miehiä, jotka ovat kolonneet läpi epäinhimillisiä olosuhteita ja kokeneet täydellistä alistamista tämän maan vaurautta rakentaessaan. Pitkälle 1960-luvulle saakka jatkuneet hätäapu- ja työttömyystyömaat ovat jo monilta unohtuneet, nuorempi polvi — lapsuutensakin hyvinvoinnissa viettänyt — tuskin edes uskoo kaikkea.

Tämä kirja kertoo hätäaputyöstä. Olemme halunneet palauttaa lähimenneisyydestä jotain tärkeää nykypäivän työläiselle. Tässä kirjassa saavat äänensä kuuluviin hätäaputyöläiset; tarinat ja muistikuvat on tallennettu ääninauhoilta väärentämättöminä ja maustamattomina paperille. Mukaan mahtuvat murteelliset puhetavat yhtä hyvin kuin kielelliset virheetkin.

Kun tapahtumia ja asioita muistellaan parhaillaan yli kolmen vuosikymmenen takaa, ja kun pöydällä huriseva nauhuri-kin ottaa oman huomionsa, ei kaikki sanottu sisällä elettyä ja koettua täsmällisesti. Tietoista vääristelyä tai värittelyä tuskin myöskään esiintyy. Toisaalta tietojen tarkistaminen on käytännössä ollut lähes mahdotonta. Tästä syystä nimitämmekin ”tarinoita ja muistikuvia”.

Onko tällaisella kirjalla mitään sanottavaa? Tekijöinä haluamme nostaa esiin kaksi asiaa: työttömyysongelman ratkaiseminen siten, että itsetarkoituksellisesti työttömät ”työllistetään” pitäisi olla jo historiinkin valossa väärä ajattelutapa; ja toisena: etujensa ajamiseksi, äänensä kuuluviin saamiseksi ei joukkovoimaa parempaa keinoa työtätekevillä ole ollut eikä ole.

* * *

Tämän kirjan tekemistä ja julkaisemista varten on saatu taloudellista tukea seuraavilta tahoilta, joille näin ilmaisemme parhaimmat kiitoksemme: Rakennustyöläisten liitto ja sen osasto 27, SAK, Kontiolahden kulttuurilautakunta, opetusministeriö, KSL:n Joensuun piirijärjestö.

Lausumme parhaimmat kiitoksemme myös kaikille haastateluissa tarinansa ja muistikuvansa kertoneille: Olavi Hynnisel-le, Pentti Hyväriselle, Jouko Korhoselle, Onni Kotilaiselle, Teuvo Laakkoselle, Olavi Mahoselle, Asser Mutaselle, Kauko Ohi-salolle, Auvo Parviaiselle, Pekka Parviaiselle, Paavo Rennolle, Irma Romppaselle, Onni Romppaselle, Veikko Romppaselle, Viljo Romppaselle, Yrjö Romppaselle, Väinö Ronkaiselle, Veikko Räsäselle, Viljo Smolanderille ja Toivo Soiniselle.

Erityisen kiitoksen lausumme Inturistin osastopäällikkö Oktjabrina Roganovalle avunannosta Seeslahdelle Moskovas-sa.

Kiitämme kirjamme kuvittamisesta Kati Keinosta ja Kauko Ruposta.

Kirja on koottu niin, että Martti Seeslahti on ideoinut asian, suorittanut haastattelut ja valinnut haastateltavat. Matti Ronkainen on purkanut ääninauhat, kirjoittanut tekstin ja määrittänyt niiden järjestyksen kirjassa. Lopputuloksesta vastaamme yhdessä.

Joensuussa 1. 12. 1986

Martti Seeslahti
Matti Ronkainen

KISSALAN JENKKA

*Kauan jo kotona mä huilata sain
ja töihin niin monneen paikkaan hain,
vuan täyttä ol kaikkialla kerrassaan
ennen kun kortti tuli Kissalaan.*

Sapussa: ”saadaanko kivääritkin?”

Outokummusta työvoimaviranomaiset ohjasivat 1950-luvun puolivälissä miehiä Sapun tietyömaalle. Kauko Ohisalo kertoo:

— Kysyin aluksi, että onko siellä kirvestöitä? Pitääkö ottaa pakki mukaan? Työnvälittäjä ei tiennyt tai ei halunnut sanoa, mutta kehotti menemään aluksi ilman työkaluja.

— Junalla mentiin. Sapun asemalla purkauduttiin ja siellä oli kuorma-autot odottamassa kortistolaisia. Sitten purkauduttiin autoista. Niissä oli sellaiset pressukopit. Se oli kuin armeijaan meno; meidät pantiin jonoon ja sitten antoivat viltit, tyynyt ja semmoset mahottoman isot vaneriset lapiot. Minä jo silloin aloin epäillä, että ei tiellä taida kirvestöitä olla. Kaikki mitä nyt kuuluu elämiseen löivät meille siihen pakettiin. Minä vain katoin, että jaetaanko täällä vielä kivääritkin, ettei tää pakkaus muuta puutu.

— Sitten mentiin sinne varsinaiseen majoituspaikkaan. Siellä oli jonkunlainen kymppi, joka ensimmäiseksi jako meille tupajyskyn tuurit. Siihen kuulu lämmitys ja siivous ja veen kanto. Minulle ois tuuri tullu siinä heti kahen aikaan yöllä. Sen verran torhakka olin jo silloin, että rupesin kyselemään mitäs tästä maksetaan. Sanovat että ei niistä mitään ole maksettu ennenkään, että vuorotellen ollaan tupajyskyn tuurissa. Minä vain sanoin, että en sitä kyllä minä ilman tätä tee, että jos minä nousen yöllä niin ylityötunnit alako juosta siitä hetkestä lähtiin. No sitten ne sano, että ei sinun tarvihe ja keskenään jotain siinä puhuivat, varmaan miettivät, että laitontahan se tuommonen homma on. Ja jo seuraavasta aamusta lähtien laittoivat vakituiseen kämppäukon hommaan semmosen vanhemman miehen.

— Seuraavana aamuna seitsemältä sitten lähetettiin sin-

ne varsinaiselle työmaalle. Savonlinnaan päin vähän matkaa käveltiin kuin vankilauma, lapiot olalla. Tultiin sellasen aukeen laitaan ja pomo näytti, että tuonne päin, Savonlinnaan päin lapioitte lumen pois noin leveältä. Siinä oli semmonen noin kolmekymmentä metriä leveä ura. No, siitähän se alako leipä lähtee.

— Sitä ruvettiin rinnakkain ja rivi alako mennä eteenpäin. Minulle se oli järjen vastaista koko homma. Minä sitä empä kehaten tein. Ei tämä oo ihmisen työmaa. Sitten siitä joku pomo kuluki, niin minä aloin kysellä, että minäkäläinen se tämä työmaa on, että maksetaanko tästä jotain. Se kyseli minulta ne perhesuhteet. Minä sanoin, että perheellinen mieshän minä, ja huollettavia lapsiakin on ja että eihän tänne leikkimään olla tultu, vaan leivän hankintaan. No se sano, että perheelliselle maksetaan 91 markkoo tunnille ja se on vähän enemmän kun poikamiehille, jotka saavat 86 markkoo tunnille. Ja sano myös, että kunhan tästä on alakuun päästy, niin ruvetaan urakalla tekemään ja sitten maksetaan paremmin. Minä sitten kysyin, että mitä siinä urakassa saa ja se vastas, että kyllä siinä pitäs toiselle saalle päästä.

— Alas oli sillon palkka puonnut. Kolme, neljä vuotta aiemmin, kun Outokummussa rakennettiin Kerettiä sai aputoissa yli kymmenen markkaa enemmän tunnille. Minä arvelin, että ei täällä elä.

”Ennen vaikka näläkään . . . ”

— Viikkaus siinä sitten kuitenkin suomittiin sitä tietä. Oltasko suatu semmoset 50—70 metriä. Perjantapäivänä sitten lähti katepillari tulemaan sieltä aukeen piästä. Tullessaan se työnsi lumet sinne tien reunaan muualta ja kun

tuli siihen mejän kaivannon kohalle niin nosti kärsänsä ylös ja kuluki kärsä ylhäällä sen mejän kaivannon ohi ja sitten puotti kärsän alas ja jatko matkaansa. Se kävi kääntymässä jonkun matkan päässä ja ajoi takaisin toisen puolen. Ja tuas mejän kohalla nosti kärsän ylös. Muualla ajo kärsä alhaalla, mutta mejän kohalla ylhäällä.

— Se oli viimeinen tippa minulle. Mie katoin, että nyt on jo tultu hulluuden huippuun, että tämä riitti minulle. Minä löin sen lapion penkkaan ja sanoin pojille, että miulta loppu tähän. Että en minä ihan mielipuolen työtä tee.

— No sitten tuli pomo ja minä sanoin, että mulle vois tehdä tilin, että minä lähen tiältä pois. Se kahtoo hyvin ivallisesti ja kysy, että minnekäs aiot mennä. Ei silloin ollu mitään töitä. Sinä talvena ei varmasti löytynyt töitä mistään. Minä sanoin, että en tiijä minne menen tai mistä löytyy töitä, mutta yks asia on varma, että tänne en tuu takaisin, että vaikka näläkään kuolenen niin tämmöseen vankeileiriin en tule.

— No sitten piti saada tili. Mutta ennen kun antovat tilin piti suaha ruokalasta paperi, ettei ole velkaa sinne ja kylän kauppiaalta paperi, ettei ole velkaa. Minulla oli kova kiire junaan, eikä tiliä alakanu kuulua. Minä arvelin, että nyt tässä myöhästyään junasta ja painelin pomon kämppään ja sanoin, että nyt tili tähän kouraan ja heti, ennen minä perkele ole velkaa kauppiaille, muajusseille enkä kenellekään, mutta miun pittää joutua junaan. Antohan ne sitten tilin.

Ohisalo muistaa Sapun työmaalta myös oudun työnjohdon asenteen työntekijäin vaatetuksen suhteen. — Yhdellä outokumpulaisella miehellä oli hyvä turkki, jota piti siellä päällään. Pomoja varmaan harmitti, kun työmiehellä oli hyvä turkki ja niinpä he sanoivat sitten että seuraavana päivänä työmaalla ei seistä toljoteta turkki päällä. No, tämä mies puki aamulla turkin päälleen, mutta veti haalarin sen päälle ja oli kuin potkupallo siellä työmaalla, turkin kaulukset vain paistoivat haalarin alta. Se sanoi

vaan, että eiväthän nuo kieltäneet panemasta turkkia alle.

— Eihän siellä töitä tehty mitään. Nuotiota poltettiin ja metsästä kannettiin puita roihuun. Pomo kuluki kerran päivässä ohi ja katsoi vain kun oltiin nuotiolla. Ruokalassa ruokaa oli, mutta helevetin kallista. Pakko sieltä oli ostaa kun muuta mahdollisuutta ei ollut, mutta sen muistan että kallista oli. Kämpät olivat jotain levykämppiä, kylmiä ja lutikoita oli paljon.

Hakaristikuppeja ja teurasjätettä

— Monilla valtion hallinnon työmailla toimi sotien jälkeen lakkautetun Lotta-Svärd -järjestön organisaation muodostama Työmaahuolto. Ilmeisesti juuri siitä myöhemmin muodostui tämä Valtion ravitsemuskeskus. Silloin käyttivät olemassa olevaa organisaatiota hyväksi ja esimerkiksi Savossa monille työmaille tätä tyrkytettiin. Sen ruuan laatu oli erittäin heikko, ala-arvoinen. Sen takia aika paljon pyrittiin vuokraamaan työmaaruokat yksityisille, Veikko Räsänen muistaa.

— Itse en oo ollu, mutta pojat ovat kertoneet että Työmaahuollon työmailla käytettiin vanhoja Lotta-Svärdin kalustoja ja pientä kahinookin on ollut: jos ei hakaristikupit häviä, niin ne häivytetään. Kyllä ne oli sitten poistettu. Liekö osittain johtunut siitä, että niitä kuppeja oli myös alkanut putoilemaan lattialle ja särkymään.

— Tietyömaalla Tuusniemellä oli kerran työmaaruokalaa pitämässä yksityinen, joku Vuorio. Minä olin siinä kunnostamassa toimisto-ruokalaparakkia. Siihen toivat linja-autolla lihaa keittotarpeiksi. Paketti oli vähän rikki ja muutenkin reissussa rettaantunut, niin myös yhen toisen, Jussi Koistisen kanssa avattiin se paketti. Rupes kiinnostamaan. Se oli teurasjätettä. Myö kututtiin työmaan

mestar Tauno Nyssönen paikalle kahtomaan, että näistäkö meille nyt sitten tarjotaan ruokaa. Sen paketin avaaminen kyllä riitti ja tämä mestari käski sen Vuorion porukan häipymään niine pakettineen työmaalta.

— Tästä tapauksesta syntyi sillä työmaalla järjestäytymisen tarve, että kuka valvoo mitä meille syötetään ja muuta. Siitä sitten syntyi, että valittiin luottamusmiehet ja järjestäyvyttiin.

*Reppuuni pakkaus syntyi siis,
satasia taskussa vielä ol viis,
Joensuusta autoon kun hyppäsin
ja Kissalata kohti ma matkustin.*

”Onpas eto siprun takia sika tapettu!”

— Olin Sapun tietyömaalla 50-luvun alussa, se on tuolla Heinäveden suunnassa. Kesällä ja syksyllähän oli vielä Ristisaarella uittohommissa, mutta myöhemmällä syksyllä piti turvautua näihin hätäaputöihin, tarinoi Veikko Romppanen.

— Lautaparakeissa siellä asuttiin, lutikoita oli paljon. Lutikoita ajettiin jonkun verran pois dynamiitilla. Pötkyä hierottiin sängyn laitoihin ja jalkoihin. Kyllä ne väheni, mutta siten kiipesivät kattoon ja sieltä pudottautuivat. Ja tietysti se kävi päähän, siitä tulee semmoinen haju, että se käy päähän. Tietä siellä tehtiin, mutta palkka oli aivan mitätön. Kuorma-autoja oli aika vähän, mutta hevosia siellä oli paljon töissä. Hevosen kärriin mätettiin maita, joita sitten ajettiin tien pohjaan. Hevosmiehen kaverina oli aina kaksi miestä. Yks ainut katepillari siellä oli, mutta yleensä aina epäkunnossa. Toiset oli vastaanottamassa ja lapion kanssa levittivät niitä maita.

— Sippilappuhomma oli hankala. Moni mies ei nähnytkaan rahaa, kun kaikki palkka meni sippilappuihin. Eräskin Hyttinen siellä oli, hän ei saanut keväällä kun työt oli lopussa niin paljon rahaa, että olis kaikkiin sippilappuihin riittänyt ja sitten tappoi itsensä. Dynamiitilla räjäytti itsensä, päättömänä löytyi sitten.

— Sapussa ruokalaa piti yksityinen yrittäjä. Se oli saanut ruokalanpito-oikeuden sillä perusteella, että antoi herroille ruoan ilmaiseksi. Miehet sitten joutuivat ikään kuin maksamaan vielä herrojen ruoat ja ruokalan pitäjien palkat omissa ruokamaksuissaan. Siksi kai ne ruoan hinnat olivat laatuun nähden aika korkeat. Ei siellä jätäkä voinut syödä kuin aina sitä kaikkein halvinta soppaa, jos mieli tilipäivänä jotain jäädä ruokalaskujen jälkeen tas-kuun.

— Omaan ruokaan se palkan pääosa meni. Jos sen verran jäi, että jotkut rukkaset pysty hankkimaan tai jotain työvaatetta niin hyvä oli, mutta ei sieltä kukaan kyllä kotiinsa pystynyt lähettämään. Siksi kai siellä olikin suurin osa poikamiehiä. Perheellinen ei yksinkertaisesti pärjännyt niin, että olisi voinut kotona olevaa perhettä elättää.

Ruokalasta Romppasen mieleen on jäänyt tapaus, kun saatiin olevinaan lihakeittoa. Liemen ja perunoiden seasta saattoi tosin etsimällä jonkun läskisuikaleen löytää. — Onpas eto siprun takia sika tapettu, sanoi joku.

— Sapun työmaalla meitä oli yli 70 miestä Joensuusta. Se oli vain lumen luontia lapiolla paikasta toiseen. Ensin käveltiin pitkä matka työpaikalle, lapioidtiin pari tuntia ja käveltiin takaisi kämpille ruokatunnille ja iltapäivällä uudelleen. Tuntipalkka oli 74 penniä. Kaks viikkoo siellä oltiin siinä lumenluonnissa, mutta sitten lähetettiin nostelemaan joka kristuksen ukko ja tultiin Joensuuhun työnvälitystoimistoon. Nehän meinas meijät karanteeniin panna, vaan ei ne pannu kun meitä oli niin paljon. Se oli syys-talvea 1953, muistelee Yrjö Romppanen.

— Sapussa kukaan ei siihen palakkaan kehanu tehdä mitään. Siellä vain risuja poltettiin nuotiolla kun oli niin pirun kylymät ilimat. Siellä sattui semmonenkin sitten, että jotkut herra tulivat ja meinasivat repiä tupakat suusta, kun vain istuttiin nuotiolla tupakalla. Vaan joku jo veti yhtä herraa nenille, niin loppu siihen.

”Onkos se jokkaisella niin näläkä . . . ”

— Hirveen tiukkaa oli. Ei ollut töitä, eikä ollut työttömyyskorvauksia. Lehmassa pidettiin työttömien kokous. Meitä oli yli kaksikymmentä. Siinä valimolla kokous pidettiin, mäellä. Vartiaisen Yrjö piti siinä valimoa, Onni Romppanen sanaili.

— Myö siinä päätettiin, että eikun lähetään kovistelemaan kuntaa. Silloin oli työkohteita, mutta niitä ei avattu. Esmerkiksi tämä Uuron ja Kaltimon välisen tien oikaisu. Myö tuumattiin, että pakko meidän on nytten — jokainen kiristeli niin paljon suolivyötään — että mennään sakilla kyselemään.

— Myö siellä kyseltiin ja meille sanottiin, että ei oo mittään. Eikö voi mitään avata? Ei voi.

— No myös sitten tuumattiin, että männään Mutasen Eemelin luo. Se oli kunnan lapun jakajana silloin. Pitkässä jonossa marssittiin Leipä-Eemelin mökille. Se oli tammikuuta ja lunta oli. Tietä ei oltu aurattu, siinä oli vain hevosen jälet. Sen takia mentiin jonossa. Jalka kyllä silloin nousi ja intoa olisi ollut tehdä työtäkin.

— Eemel oli siinä pihalla ja kahto että mikä mieslauma siinä tulee. Joku sieltä jonosta jo huusi, että tulehan nyt Eemel kirjottamaan niitä lappuja, nyt tulee näläkäsiä miehiä.

— Mentiin sinne penkille niin paljon kun sopi. Eemel sano, että voi hyvänen aika, että nyt, nyt eihän hiän maha mittään tämmöselle. Myö vuan että sinä oot sitä varten, että lappuja kirjoitet, pantiin tiukka vain. Silloin se kylä tais Eemel antoo jokaiselle lapun. Sano kyllä että onkos se jokkaisella niin näläkä, että . . . ja Niemelän Ma-

sallekin, että eikös sitä isällä oo, mihin Masa, että mitäpä jos isällä on kun ei mulla oo. Niin tarkkoo se oli silloin. Jokaiselle se kyllä tais antoo silloista rahaa 2500 markan lapun.

— No sitten jo samalla viikolla tai seuraavalla, heti kuitenkin, kunnasta kutsuivat meidät kaikki kunnantalolle puhutteluun. Jokainen kututtiin erikseen puhutteluun. Koko sosiaalilautakunta oli paikalla ja jokaista erikseen puhuteltiin ja kyseltiin. Minulta kun kysyivät, että mitä varten sinä tänne tulet niin vastasin, että mitä varten työ luulette että myös tänne tullaan, että minä en muuten tule kun oon parhaassa iässä ja jos työtä suan niin kyllä suan kanssa leipee. Eikä valita töitä, jos vaan jotain olis tehdä.

— Niillä taisi olla siellä semmonen käsitys, että kommunisti painostaa ihmisiä hakemaan lappuja, että niitä hakis semmosetkin jotka ei sitä tarvitse. Mutta ei silloin ketään painostettu. Jokainen kyllä tiesi kohtalonsa.

— Mutta sitten ei kyllä mennyt pitkään. Se oli kai seuraavalla viikolla kun tietyömaa aukes. Ja meille tul kuhtukortit töihin jotka siellä oltiin käyty. Ne jotka ei ollut tullu lautakunnan puhutteluun eivät suaneet töitä. Muutama oli semmonen joka ei tullu siihen puhutteluun.

— Siellä piti hattu kourassa olla, kun käräjissä kuunaan. Vuan yks Mustosen Enska tais jo niille haistatellakii ja sen ne ajovat sieltä pois, muistelee Viljo Romppanen.

Lehmon työttömät pääsivät tekemään juuri tuota uutata tietä Uurosta Kaltimoon. Ensimmäinen etappi oli Jakokoskelle.

Pelleilyä ja luutasavottaa

Onni Romppanen jatkaa kertomustaan:

— Jakokoskella oli työmaan tukikohta, ja sieltä lähettiin tulemaan Uuroon päin. Se oli silloin metsää. Linjaa

*Autossa muitai ol tuttuja,
ne pohtivat hätäapujuttuja,
minkähän verran siellä maksetaan,
vieläköhän kukkarot on pullollaan?*

siihen aluksi piti tehdä. Yks koppi siellä oli ja sen luokse meidät kuorma-autolla kuletettiin, uamusilla toivat ja iltasille hakivat. Siitä ruvettiin kaatamaan puuta nurin vain. Keskilinjän siihen vetivät ja suurin piirtein miten leveä aukko piti tehdä.

— Tuntipalkka oli 125 markkaa. Siitä vain ruppeette poiijat repimään ja puuta kuatamaan. Eihän se ollu, kun suoraan sanotaan, ei se mittään hillauttanu. Siitä kun verot otetaan, vajjoo tuhat markkoo jäi. Se ol siihen aikaan niitä huonompia palkkoja mitä kuvitella voi. Ja sitä mukoohan se ol tietysti se työtahtikkii. Eihän se ollu kun peliily.

— Pomo siinä ol aina vahtimassa, mutta yhesti se lähti käymään Jakokoskella ja myö tehtiin sillä aikoo oikein urakan tavoin. Myö sahattiin puuta niin paljon kuin jokainen vain kerkis. Jollain välähti, että sahataan ne pystyyn eikä kuavetakkaan niitä. Myö sahattiin oikein hiki piässä, uhallä. Mikä lie satakunta metrii sitä tielinjoo sahattiin sillä aikaa. No pomo sitten tulloo ja myö oltiin nuotiolla istumassa. Se sitten sano, että ei sitä näköjään mittään tapahu kun hiän lähtöö, että kyllä se on tää tietöporukka aina samanlaista. No, joku siinä oli jo varautunu ja oli semmonen tuuheempi puu mikä pannaan alkuun, ja sano että heti sitä ruppee tapahtumaan. Kun sitten tyrkättiin se ensimmäinen puu niin samalla ryminnällä kuatu kerralla satakunta metrii linjoo.

— Pomo vain siihen naureskeli, että on niillä perkele kaikki pelit.

— Semmostahan se ol risunpolttamista. Kyllä siellä koko ajan kytättiin, että jos jossain alkaa metsäsavotta niin sinne mennään.

— Luutasavottaa siellä nuotiolla myös tehtiin, kotitarpeiksi ensinnään, koivuvarvuista. Siellä ol yks Airaksisen Aaro, joka neuvo miten luuta tehhään. Risunuotioilla oikein kärvennettiin ne sievarvut. Sitten kun tuli oikein luutavillitys niin kaikki varvut kyllä käytettiin mitä suatiin. Lähtiissä joka ukolla oli semmonen kymmenkunta luutaa. Naurovat aina, että nyt se luutakomppania tulloo. Silloin ol kyllä luutia jäläkitalaviksi.

Ja sitten taas huilattiin

Junttaushommia tehtiin hätäaputyönä talvella 1952—53 Uimaharjussa.

— Vaikka oli 41 ja 42 astetta pakkasta, ei auttanut kuin lähteä jälle, jossa vielä tuulikin kävi. Melkosta kärsimystä.

Viljo Romppanen muistaa kuinka uusi pomo koulutettiin kantapään kautta tehtäviinsä junttaustyömaalla.

— Entisen pomon aikaan oli sovittu, että kun tietty paalumäärä on juntattu voidaan lähteä pois. Monesti kovalla pakkasella päästiin lähtemään kahden tai kolmen aikaan. No, pomo sitten vaihtui, mutta me jatkettiin samaan tahtiin. Juntattiin 12 paalua ja lähdettiin pois. Pomo siihen huutamaan, että takaisin, ei kello ole vielä neljää, mutta eihän sitä kukaan kuunnellut, mentiin vain. Seuraavana aamuna oli puhuttelu, mutta me oltiin jo varauduttu illalla kämpillä siihen, oli puhuttu, että jos se ukko alkaa päättään aukomaan, niin kiira ei nouse. Ja näin kävi: pomo sanoi, että tästä lähtien ollaan minuutilleen neljään eikä kukaan lähde ennen sitä pois. Ja näin tehtiin: minä nuorimpana aina väliin huusin, että ”kiira on raskas, huilataanpa jo”, ja koko päivän aikana juntattiin vain kaksi paalua.

— Homma meni sitten niin sekasin, että ne rupesivat vielä niitä kehoja hätäapupalkkojakin pudottamaan. Sillon tuumattiin porukalla, että joka ainoa ukko lähtee siltä työmaalta pois. Ja kaikki lähtivät ja siltä kesältä jäivät uittolaitteet panematta kuntoon.

Hätäaputyönä myös ruopattiin uittoväyliä, mm. Ristisaarella. Työ oli nimeltään mutrausta, jäältä käsin raavittiin joen pohjasta mutaa ja liejua erityisellä kauhalla ja hevospelillä sitten vedettiin moska kovalle maalle. Viljo Romppanen kertoo:

— Ristisaarella mutraus oli kolmivuorotyötä. Sitä mänttiin illalla töihin yhentoista aikaan ja uamulla päästiin seitsemältä. Hirveet pakkaset silloin oli. Minä olin siinä laahakauhalla, joka veti pohjasta hevosen rekeen. Hevosiakin taisi olla ainakin 40. Iso työmaa se oli. Toiset oli penkkamiehinä, jotka auttoivat maan poistamisessa reestä.

— Kissalassa kyseltiin urakoita, mutta meille naurettiin, että vielä tässä urakoita, kun ei ole mitään muutaakaan työtä. Siellä kuitenkin sen verran aina tehtiin, että sytytettiin nuotio jotta voitiin lämmitellä. Esimerkiksi kahvitunnit vietettiin niin, että käveltiin kämpille kilometrin tai puolentoista päähän, keiteltiin kahvit kaikessa rauhassa ja menttiin takaisin työmaalle. Tällä tavalla sitä ”työaikaa” siellä nuotiolla oloon jäi vain muutama tunti päivässä, osa ajasta meni kävellen lampsimiseen.

— Kissalassa ei ollut hevosia. Siellä mätettiin kuormaa autoihin. Joku viisi miestä taisi olla yhteen autoon mättämässä. Ja siellä oli myös joku piiskaraha käytössä, että kuormaa kohti sai jotain ylimääräistä sen pohjapalkan lisäksi.

Keskustelu haittasi työntekoa

— Yhellä siltatyömaalla tehtiin myös kolmessa vuorossa hätäaputyötä. Muistan kun yövuorossa kerran pantiin ojanpohjalle ropseja ja ruvettiin siinä nuotiota polttamaan. No, pomo siihen tuli, mutta se oli semmonen lupsakka, se vaan sano, että pojatpa on keksineet keinon miten rumpu sulaa. Myö vaan siihen, että rumpuahan tässä sulatellaan, joo.

— Oli se sekin, että kolmivuorotyönä piti tehdä semmosta. Ne yövuorot ne oli mukavia. Eikä ollut pakkasrajoja. Kyllä ne hommat otti aivoon, ainakin silloin, kun

herrat vielä vahti persiin takana. Mutta oli siellä joku semmonenkin pomo, joka vain ryyppäili ja kulki auton kyyvillä pitkin teitä. Ei se tiennyt aina ketä oli töissäkään. Sillon parhaina päivinä saatettiin tulla kotihommiin ja silti tunnit tuli täyteen, kun se vain merkkasi kaikille täydet tunnit. Vuan tuolla Romppalan tiellä oli ihan toisenlainen pomo, oikee hitleri. Se miäräs, että ei sua olla rinnakkain, vaan pitää olla ainakin kymmenen metrin rako joka ukon välillä, ettei keskustelut haittaisi työntekoa. Ja jos mies lähti viittä vaille neljä pois, niin se ol armoton lopputili. Siinä ei ollu neuvotteluja, niin. Pienimmät pomotkin pelkäsivät sitä herroo, kun ruttoo.

— Minä sitten jo irtisanoin itseni velipojan kanssa, kun kuultiin että Hattuvaarassa olisi savotassa työtä. Tuumattiin, että tuosta helevetistä ainakin pittää pois piästä. No, minä sitten olin tupakalla siinä jonkun toisen työmiehen kanssa ja ojalapio oli siinä pientareen kupeella. No, tämä pomo tulee oikein mäkättämään, että sitä ei oo kaks miestä samassa. Minä silloin arvelin, että ootahan ukko vähän aikoo, kun silipasen tuon lapion ja vetelen ainakin perspuolelle. Kuule, hyppäspä silloin autoonsa ja lähti. Mullahan oli lopputili pyyvetty, että arvelin vähän opettaa sitä ukkoa. Sitten kävi kuitenkin niin, ettei piästy savotaan, muisteli Viljo Romppanen.

— Jätkän vala oli sellainen, että kivi pantiin pistolapion päälle. Sitten pyöräytettiin ympäri, että se jäi toiselle puolelle lapioo. Sitten se viskattiin ilmaan ja kahvasta läpi. Silloin oli jätkän vala suoritettu. Harva sen sai, mutta kun oli aikaa opetella, niin joskus meni läpi.

Herrat kävivät naisten kämpillä

— Minulle meinasivat kerran antoo lopputilin, kun olin yllyttänyt porukkaa vaatimaan enemmän palkkaa. Se

*Perille kun sitten me tultiin niin,
siitä eikun mäntiin vuan konttuuriin
pyytämähän sippilappuja,
kun näläkäkin kurnutti suolissa.*

oli jossain Lieksan ja Uimaharjun välillä tietyössä. Me olitiin kaikki sitä mieltä, että niillä taksoilla ei tehdä, mutta minut katsoivat syntipukiksi. No, minä sitten niille herroille vaan sanoin, että jos lopputilin annatte niin minä kerron sitten eteenpäin ja vaikka julkisuuteen, että te olette käyneet naisten kämpillä. Herrat oli siellä käyneet naisten kämpillä, eikä ne sitten sitä lopputiliä uskaltaneet antaa, mutta toisiin töihin sitten siirsivät minut siitä porukasta, kertoi Veikko Romppanen.

Poliittista peliä ja syrjintää

— Pyhäselässä työttömät pitivät kokousta ja päättivät saattaa kannanottonsa kunnanvaltuuston tiedoksi. Valtuuston kokoukseen mentiin esittämään asiaa, mutta asiaa ei edes saatu loppuun esitetyksi, kun jo joku valtuutettu huusi, että kommunistit Helsinkiin, sinne ovat menneet muutkin ja joku toinen huusi, että ainakin nuo työttömät kommunistit voisi vaikka ampua kuuhun. Joku sitten sanoi, että malttia nyt, kyllä ne ovat oikeella asialla ja niin saatiin se kirjelmä esittää loppuun. Ja vaikka valtuuston kokous on julkinen kokous, niin meidät kuitenkin ajettiin ulos.

— Kunta kuitenkin ryhtyi pommittamaan valtiota työkohteiden avaamiseksi. Elettiin 1960-luvun alkuvuotia. — Kyllä silloin täältä paljon menikin niitä näläkapakolaisia etelään.

Pyhäselän työvoimatoimikunnassa 1950-luvulla ollut Pentti Hyvärinen vahvistaa myös, että tunnetuille vasemmistolaisille, kommunisteille ja kansandemokraateille järjestyi työpaikka aina varmemmin kaukaisilta siirtotyömailta kuin kotipaikkakunnan läheltä. — Siirtotyöläisen ihanuutta ei kyllä suotu työttömyyskortistoihin hakeutuneille maanviljelijöiden pojille.

Hyvärinen kertoi myös karmaisevan esimerkin, kuinka pelkän olettamuksen perusteella saatettiin ihmistä käsitellä arveluttavasti. — Erästä miestä luultiin kommunistiksi, vaikka hän ei sitä ollut. Äänestäjä on hyvinkin saatanut olla. Hänet osoitettiin joka tapauksessa kauas, tuonne Karvion kanavalle. Tämä mies sairasti ns. luulotautia. Siellä siirtotyömaalla hänen ajatuksensa lienevät kiertyneet aina vain yhteen asiaan, että jos se vaimo kotona on toisten miesten kanssa. Olettamus lienee muuttunut uskomukseksi, sillä keväällä mies tuli töistä pois ja tappoi vaimonsa. Hän joutui siitä linnaan, ja myöhemmin tappoi myös itsensä, sairas kun oli.

— Asiassa olisi voinut käydä, kuten kävi, muutenkin, mutta kotipaikkakunnan ulkopuolelle pitkäksi aikaa saatu työkomennus kyllä vaikutti asiaan.

— Kyllähän se pörstäkerroinkin vaikutti, tietysti, toisten kohdalla kielteisesti, toisen kohdalla myönteisesti. Joku joutui kauas tai ulos koritistosta, joku pääsi lähemmäs.

— Kiihkeinä aikoina paljon puhdistettiin kortistoa. Homma kävi niin, että osoitettiin työtä, jota ei otettu tai voitu ottaa vastaan. Sitten todettiin, että kun ei ota vastaan, on työhaluton ja pois kortistosta. Syitä, miksi joku ei voinut ottaa tarjottua työtä vastaan voi olla vaikka kuinka, mutta ne eivät vaikuttaneet, esimerkis perhesuhteet, sanoi Hyvärinen.

Vapputervehdyksistä mustalistoja

— Kyllä näissä pienissä kunnissa, kun ihmiset tunnettiin, pyrittiin aktiiviset ihmiset aina lähettämään mahdollisimman kauaksi. Kyllä siitä näyttöä on. Kyllä ne hais-

to sen tilanteen tai vilikasu postilaatikkoon riitti tai tutkittiin vapputervehdyksiä lehdistä. Ja näkihän ne kuka oli mukana järjestötoiminnassa. Onhan se niin tuttua, kertoo Veikko Räsänen.

— Näistä jouduttiin aika usein ottamaan yhteen, varsinkin alkuaikoina työvoimatoimikunnissa. Mies tietää, oli itsekin mukana.

Varsin runsaasti haastatellut arvostelivat myös Joensuun työnvälitystä, Ojalan putiikkia.

— Poliittisessa tai ammatillisessa työväenliikkeessä kaikkein aktiivisimmin ja näkyvimmin toimineet kommunistit ja kansandemokraatit joutuivat 50-luvulla armottomasti työnantajien mustille listoille eli heidän oli muita vaikeampi saada työtä, sanoi Väinö Ronkainen.

Moni mies kertoi, että jotain tunnettua kommunistia saatettiin pitää työttömänä kuukausikaupalla, vaikka töitä olisi ollut. Työnvälityshomma on ollut lähes täydellistä mielivaltaa ja jäsenkirjapolitiikkaa.

— Se oli varmaa, että kaikki kommunistit ja skdl-läiset Ojala laitto minkä Sapun tielle, minkä Koveron radalle tai Porkkalaan tai Tarvon tielle ja vain sosialidemokraatit pääsi lähelle töihin. Eikä siinä mitään, jos vain poikamiehiä olisi heitellyt, mutta kun perheellisiäkin, sanoi Yrjö Romppanen.

Etelän ihanuutta Porkkalassa

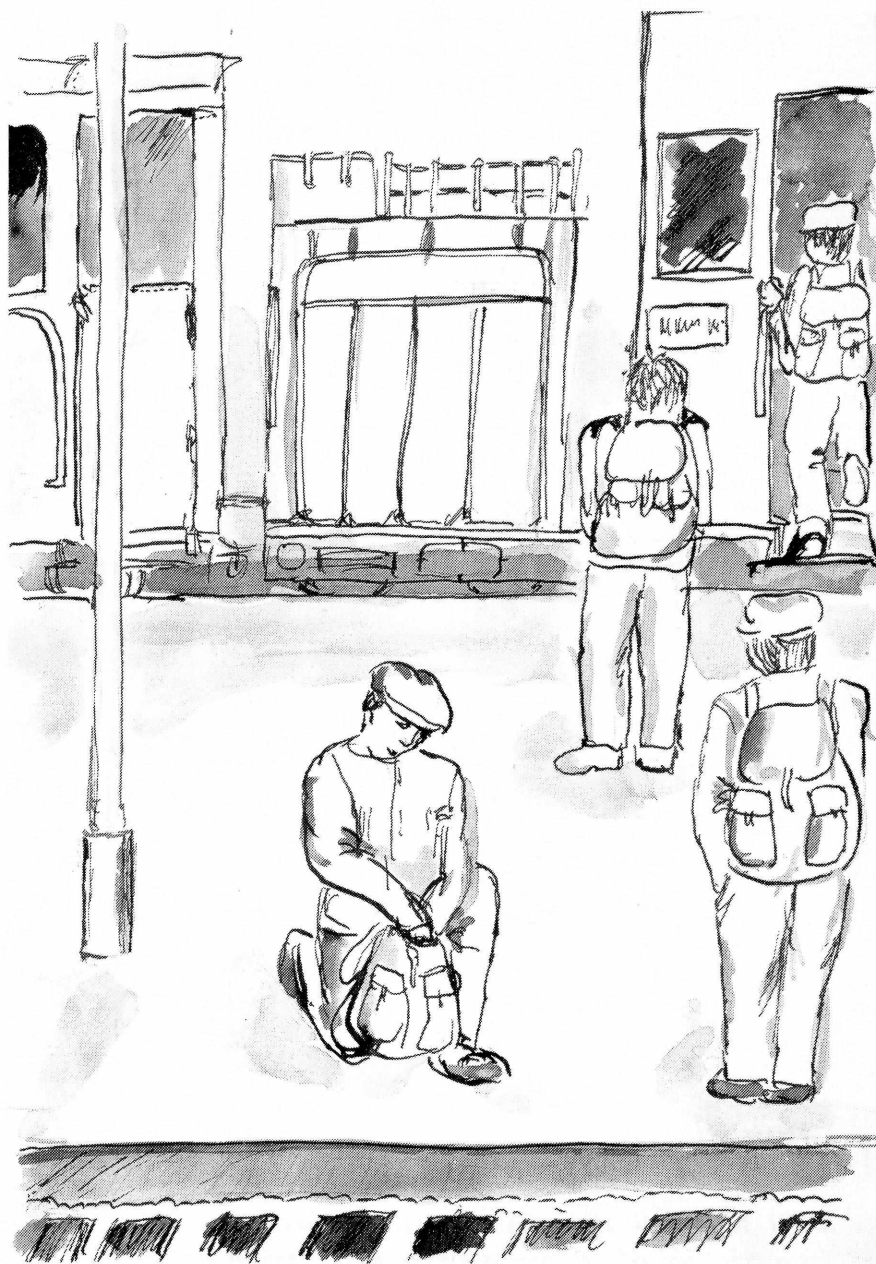
— Se oli lokakuuta syksyllä. Vuotta en muista tarkkaan, ehkä 50-luvun puolella. Työttömyystöihin sinne komennettiin ja pakko oli lähteä, kertoo Olavi Hynninen Porkkalaan menosta.

— Aluksi ryhdyttiin saneeraamaan niitä venäläisten kasarmeja. Lattiat, ikkunat, kaikki. Aika alakeellisesti tehtyjä ne oli. Seinätkin oli vinoja ja ne piti oikaista. Mikä lie ollu vitsinä, että niihen piti olla vinoja kuin joskus vanhoissa latoloissa, alhaalta ne oli kapeempia ja ylhäältä leveempiä.

— Urakalla saatiin tehä, ja kyllä siellä poikamies pärjäsi kun ei ollu niitä huvituksiakaan paljon. Ei niitä ilmasi tarvinna tehä.

— Nuapurin laitoksia siellä kateltiin ja kierreltiin. Ei sinne mitään arvokkaampaa ollu jännny. Leipomoon olivat jättäneet suoloja. Mereltä päin mitä olivat tehneet ne olivat räjäyttäneet umpeen.

— Toisen talven kun olin siellä, yhen talaven olin välillä poissa tiällä, niin silloin oli alettu rakentamaan ihan uusia kasarmeja. Remonttihomma oli jo lopussa. Sitten oli jo tuntiommoo, ei enää urakalla tehtykään, oli varmaan kiireisimmät työt jo tehty. Asuttiinkin uusissa parakeissa, meitäkin oli asumassa kolmesataa jatkää samassa. Eihän siinä vielä ollu mitään muuta kuin betonilattiat ja punkat nukkumista varten. Sisätöitä tehtiin siinä samalla. Se oli varmaan villimmillään silloin, kun siellä oli niin paljon sitä miehitystä. Ihan ympäri Suomee siellä oli miehiä.

*Emännät ne luukulla tuijotti,
mistä tuli tuommonen kulukuri,
kun kahvia ilimasiksi tingittiin
ja vähän siinä suutakin soitettiin.*

Korttia pelattiin ja ryypättiin

Marraskuun lopulla -59 lähti Rääkkylästä Porkkalaan 17-vuotiaana Pekka Parviainen. Mukaan pääsi, kun valehteli ikänsä yhdellä vuodella. Porkkalassa Parviainen teki sekahommia.

— Aluksi palakka oli markka kuuskymmentäkolme pennii tunnilta, niinku nykystä rahhoo. Siitä sitä alotettiin. Kyllä sillä poikamies pärjäs.

— Muutama päivä kun oltiin oltu, niin ne anto siellä sippilappuja, joilla sai ruokalasta ruokaa. Se oli niinku kottia, mutta eivät antaneet rahana, vaan sippilappuina. Suurin osa niihin joutui ennen tiliä turvautumaan, ei sinne rahataskuja Porkkalaan tullut.

— Ruoka oli kohtalainen, ei sitä ossoo moittii. Ja sitten siellä oli kauppa mistä sai ostaa. Ja käytävillä oli sähkölevyt, joilla voi itse keittää, loppuaikoina taisi jo olla jotain hellojakin.

— Ne oli rakenteilla olevia kasarmeja, joissa asuttiin. Toistakymmentä miestä kämpässä kerrossängyissä, niinku armeijassa. Meijän huoneessa taisi olla kuusitoista miestä. Viltit ja tyynyt ja patjat oli talon puolesta, lakamat piti olla itellä. Huoneet kävivät myös siivoomassa keran päivässä, päivällä lakasivat.

— Vapaa-aika? Eiköhän se enimmäkseen lie kortilla kulunut. Rahapeli oli kyllä kiellettyä. Jos tavattiin rahapelistä, tuli lopputili heti ja ilman selityksiä. Mutta pelattiinhan sitä. Ukko vain ovelle vahtimaan. Ja kun työmaapoliisi on tulossa niin eikun ilimotus, että nyt kortit pois. Peli oli kyllä kovaakin, etenkin tilipäivän iltana ja ainakin jos palkkoihin vertaa. Yleensä tilipäivän jälkeen seuraava yö meni kortilla. Pientä suukopua ja kinaakin oli, mutta ei kortilla tappeluja ollu. Humalaiset kyllä tappeli. Portilla Kirkkonummella oli aina se viinatarkastus, mutta ne

joilla oli viinaa jäivät puoli kilometriä ennen ja kulkivat metsän kautta portin ohi, ja niin siellä kämpillä kyllä oli viinaa. Tiellä vain oli vartio, mutta mehtien kautta pääsi, siellä ei ollu aitoja eikä muuta.

— Talavella, kun siellä merellä oli jäissä laivoja, niin rohkeimmat kävi laivoilta suoraan viinoja. Kerrankin lauantaina tuli tieto, että puolalainen laiva on jäissä ja että sieltä suapi votkoo. Kyllä silloin pyhänä oli aika paljon porukkaa humalassa.

Työmaapoliisin yösuihku

— Kirjasto siellä oli ja elokuvateatteri. Elokuvat oli maksullisia, kirjastoa sai käyttää. Ainut järjestetty tilaisuus taisi olla pikkujoulu, mikä oli.

— Suurin osa oli semmosta kiertojätkeä, ja järjestäytymätöntä. Liekö montakaan ollu liiton jäseniä, ehkä ammattimiehissä joku. Ei siellä näkyny eikä kuulunu liiton asiat millään tavalla, ainakaan silloin alkutalvina. Ehkä ne on myöhemmin pitäneet liiton tilaisuuksia ja katsoneet jäsenkirjojen perään.

Työmaapoliisina Porkkalassa toimi eräs Viita -niminen henkilö, jonka monet työmiehet muistavat pikkutarakaksi kyttääjäksi. Pekka Parviainen kertoo, kun Viitakin sai hyvät liikkeet yhtenä yönä: — Myö oltiin silloin ruokalaemäntiin kämpällä. Ja sehän oli kielletty. Myö parin pojan kanssa oltiin siellä ja poliisi tulee tarkastamaan onko miehiä naisten kämpällä. No, siinä ol Helsingistä yks vähän reilumpi tyttö, joka sano, että jos Viita tulloo niin hyö on varannu usseemman yön tarpeet sankoon ja se on piässä. Elähän sitten kun puolenyön aikaan alkaa kopina

kuuluu ovelta. Tytöt kahto verholta, että nythän se Viita on siellä. Toinen män aukasemmaan ovvee ja toinen varas sen sankon kansa ja ne mätks sen kussankon sille piälle. Viita lähti, vaikka piti hirmu mekkalan, mutta ei se sen jälakeen enää niille oville yöllä koputellu. Tytöt vuan tuumas että piäspäs siitä erroon.

Lutikka osasi temput

— Täältä päin oli Porkkalassa paljon poikia. Itse olin siellä ensimmäistä kertaa 21-vuotiaana 1962. Pakko sinne oli lähteä, kun täällä ei töitä ollut ja työttömyysavustukset olivat niin pienet ja karenssikin kolme kuukautta. Matkalipun täältä antoivat. Junalla mentiin Helsinkiin ja sieltä veivät linja-autolla perille, kertoi Onni Kotilainen.

— Meitä oli satakunta miestä sellaisessa kaksikerroksisessa venäläisten rakentamassa parakissa, jota sanottiin Huminaksi. Lutikoita ja russakoita riitti. Valot piti olla päällä kaikki yöt, ei voinu muuten nukkua. Semmosten kaksikerroksisten sänkyjen joka jalan alla piti olla vesipöntöt, ettei lutikka nouse sänkyyn. Mutta ne kiipesivät sitten kattoon ja sieltä pudottautuivat sänkyihin, osasivat. Semmosta oli se majottuminen.

— Yrittihän ne myrkyttää niitä. Semmosella savulla myrkyttivät, mutta myö kylmettiin siellä monta yötä kun jouvuttiin pitämään ikkunoita auki talviaikaan. Eikä se tointanu muutenkaan paljon, ne tuli vähän ajan päästä takaisin. Vähenevät aina ja sitten taas tulivat uuvestaan.

Sippilapuillakin kiristeltiin työmiestä

Sippilappujen jakamisesta Porkkalassa Onni Kotilainen kertoo, että siihenkin liittyi työmiehen piiska. Hän oli ollut kahden pohjoisesta kotoisin olevan kaverin kanssa mestarin puheilla hakemassa sippilappua, kun rahaa ei ollut ruokaan ja tiliin vielä aikaa. Sippilappukiintiökin oli täynnä.

Mestari oli käsenyt Kotilaisen syrjemmälle, mutta hän oli kuullut, etteivät pohjoisen miehet lappua saaneet; lopputili oli ainut mahdollisuus saada päivän ruoka-annos. Kotilaiselle kuitenkin lisälappu oli tullut ja samalla selitys: nuo toiset eivät saaneet, koska olivat laiskansutjakoita.

— Kun persauki jätkä män sinne ja jos ei pärjänny siellä ensimmäiseen tiliin, niin mestarit ei antanu ees sippilappuu kuka ei miellyttäny.

Kirjapalkat riittivät juuri ja juuri ruokaan, ei sieltä rahaa ilman urakoita tuotu.

Monitaituruutta viinatouhussa

Porkkalan varuskunta-alueen hätäaputyömaalla oli sotilaallinen kuri. Erityisesti viina oli julistettu kielletyksi,

viikon loppuisinkin, vapaa-aikana. Sotilaat tarkastivat portilla tulijat ja linja-autotkin, työmaapoliisi kierteli majoitustiloissa. Jos alkoholia tavattiin tai havaittiin juopuneeksi odotti lopputili seuraavana aamuna.

Viinan salakuljetuksessa työmaalle kehitettiin monitaituruutta. Eräät keksivät tuottoisan bisneksen yhdessä helsinkiläisen pesulaliikkeen kanssa. Liike haki pyykkiä ja toi puhtaiden vaatteiden mukana viinaa, jota sitten myytiin mustanpörssin hinnoilla. Porukka kyllä kärehti aikanaan.

Yleistä oli se, että miehet tullessaan Helsingistä jäivät pois linja-autosta vähän ennen alueen porttia — ja linja-auton kuljettajatkin aina sen takia pysäyttivät — ja tulivat meren rantaa kiertäen kävelemällä työmaa-alueelle. Pullot oli jätetty johonkin metsän kätköihin ja sieltä ne sitten hämärissä haettiin nautittavaksi.

Lopputiliuhasta ja sitä seuraavasta kolmen kuukauden karenssista huolimatta viinatouhu oli monien työmiesten lauantai-iltojen harraste. Vapaa-ajan viettomahdollisuudet kun rajoittuivat lähinnä jutteluun työkavereiden kanssa ja kortin peluuseen. Lauantaipullotavan oppi Porkkalassa moni nuori mies, joka Itä- ja Pohjois-Suomesta oli etelään komennettu.

Poikamiesten helvetti

Etelän isoilla työttömyystyömailla alkoi 60-luvulle tultaessa esiintymään myös aliurakointia. Syrjäseudulta tullut mies saattoi joutua myös aliurakoijalle työhön. Veikko Räsänen kertoi, että esimerkiksi majoitusolosuhteet voivat olla vielä kehnompia kuin parakkikylissä.

— Ne ol majotettu kylmästi riiheen. Ja arvoot sen, ettei riihestä sua . . . jos sinne laitetaan kerrospetit ja kamina kiukaan tilalle, niin se ei oo kummanen majotuspaikka.

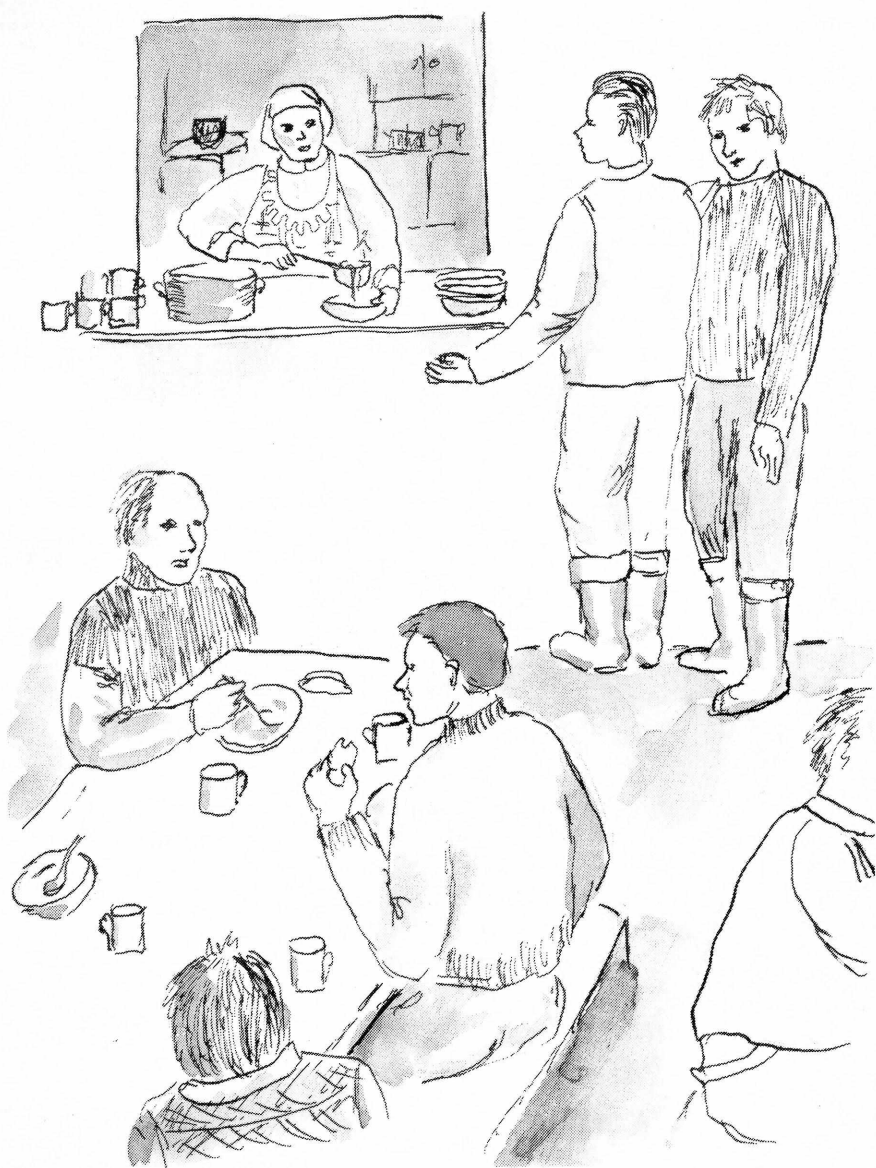
— Tiältä oli semmonen neljän, viiden pojan porukka semmosissa oloissa. Kun ne vuoden vaihteen tienoilla lähetettiin, ne pääsivät kotona käymään pääsiäisen pyhiksi. Perheellisillehän annettiin littera kotona käymistä varten kerran kuukaudessa, mutta perheetön sai sen vain kerran kolmessa kuukaudessa.

— Kun ne pojat tulivat, niin vähän itkunsekasta siinä oli. Pojat kyseli, että onko heijän pakko sinne takasi mennä, että heillä on siellä semmoset olot ja että siellä vielä käypi kaupungin tytöt vähän aina ilottelemassa heijän vähillä markoillaan ja viinoilla. Kyllä myö silloin poijille sannottiin, että jiahä ja niille muistaakseni tehtiin semmonen piätös kun ei ollu muuanne työkohteita että se pien korvaus mikä poikamiehelle oli, että se maksettiin. Se ol niin surkee se tilanne.

— Poikamies oli aika lainsuojaton. Ja sitten vielä siellä siirtotyömailla tämä työnjohto, ne oli vanhoja armeijan kapiaisia, jotka suhtautu työläiseen aika ynseesti. Nämä teki monesti niistä työmaista suorastaan helevetin näille nuorille kavereille.

Siellä oli joku eläkkeellä oleva majuri, varasto ja muissa tehtävissä. Se sano, että jos täällä ei kasva kommunismi niin sitten ei missään. Se sano, että täällä on nämä olosuhteet sellaset, että täytyy kommunismin mennä eteenpäin. Kyllähän ne joutu sen tunnustamaan: ihmiset aina tahto parempaan päin ja sosialismin aate siihen pysyy, tarinot Veikko Räsänen.

Hätäaputyömaiden alkoholinkäytöstä on puhuttu monenlaista. Veikko Räsänen kertoo yhden esimerkin. — Työmaalla oli noin 300 miestä majoitettu läpi talven. Joku oli onnistunut tuomaan viinapullon parakille silloin tällöin vaikka valvonta oli kova. Kun keväällä lumet sulivat löytyi ympäristöstä noin sata pulloa ja siitä nousi kova

*Kahvia iliman kun tippuna ei,
tämä poika reppunsa kämppään vei.
Kämpillä korttia pelattiin
viimesiä markkoja selattiin.*

meteli, että niillä työmailla vain ryypätään. Mutta loppujen lopuksi sata pulloa niin isossa porukassa koko talven aikana on melko vähän.

Lapiolla mätettiin routaista maata

— Työttömyystilanne huononi syksyllä 1949 ja silloin alkoi tämä radan rakentaminen. Talvella 49—50 raivattiin linjaa radalle. Palkka oli silloin 76 markkaa tunnilta. Majoitus oli järjestetty meille maalaistalon tuvan lattialle, meitä oli siinä 12 miestä. Kyllä siihen sopi, mutta kylmää siellä oli, ei kärsinyt sukkia ottaa yöksi jalasta pois, kertoi Auvo Parviainen.

— Semmosiin kuuppavaunuihin sitten lapiopelissä mätettiin routaista maata, kun tehtiin radan pengerrystä. Vaunu meni kyllä alamäkeen helposti, mutta kun sitä piti työntää miesvoimin ylämäkeen, niin se oli melko raskasta työtä. Myöhemmin tuli sitten veturi. Silloin ei vielä ollut varsinainen rata, vaan näitä leikkauksia tehtiin väliaikaisten työkisojen avulla. Varsinaiset topparoikat toivat rataa Joensuusta joskus, olisiko ollut 1957.

— Kuorma-autoihin myös luotiin maita ja autot sitten ajoivat ne muualle. Melekosia särkkiä sitä lapiointiin tasa-seksi silloin. Neljä miestä oli luomassa aina autoa kohti, lavalle mahtui kolme ja puoli tai neljä kuutiota ja silloin autoissa oli vielä käsikippi. Lapiot oli semmosia epäkäytännöllisiä eikä niissä oikein varretkaan kestäneet.

— Semmonen kiva tapaus oli, kun pojat teki kaljoo. Sehän oli kielletty niissä yleisissä majoitustiloissa. Se oli yks Mielonen, olikohan jostain Kiihtelysvuarasta kotosin.

Sehän se laitto kaljan siihen uunille. Se oli semmonen kymmenen litran lasipurkki. Iltasilla siinä kun istuttiin niin huomattiin että herroja tulloo. Niitä oli puolenkymmentä herroo ja olivat parakkiin tulossa. Vuan Mielosella leikkas kyllä nopeasti ja se sano, että paha poika pois uunilta ja sieppas sen astian halakolaatikkoon. Se pelastu paha poika silloin, eikä herrat mitään huomanneet.

— Muita en muista käyneen kun Pauli Puhakan keran. Se oli Koveron asemalla 50-luvun loppupuolella ja miestä oli tupa täynnä, sanoi Parviainen kysymykseen poliittisista tilaisuuksista työmaalla.

Koveron ratatyömaalla kamppailtiin

— Minä alotin 1953 tästä ihan alkupäästä Joensuusta ratatyön Koveroon. Louhittiin tässä alkupäässä leikkausta. Sitten tuli kiskotus. Seuraava leikkaustyö oli liksenvaarassa kun sinne asti kiskotus ulottui.

Näin muisteli Koveron radan rakentamisen alkuvaiheita Asser Mutanen.

— Keskussairaalan työmaa oli loppunut ja meitä rakennustyöläisiä oli paljon työttömänä sinä talvena. Siihen ratatyöhön silloin osoittivat.

Koveron ratatyömaa muistetaan erityisesti siitä syystä, että siellä — poiketen yleensä työttömyystyömailla vallinneesta tavasta — työläiset kamppailivat aktiivisesti etujensa puolesta, työpaikoilla toimittiin, työpisteissä oli toimiva luottamusmiesverkosto ja koko ratatyömaalla pääluottamusmies.

Tähän kaikkeen vaikutti hyvin ratkaisevasti Jouko Korhonen, nykyisin Moskovassa asuva täysin sokeutunut työmieskirjailija.

— Totta kai. Totta kai, sanoo Asser Mutanen kysymykseen tapahtuiko jotain kun Korhonen tuli pääluottamusmieheksi. — Sittenhän ne vasta alkoivat kaikki taistelut, kaikesta, majoituksesta, ruokailusta. Niin, se oli 1954 kun Jouko tuli. Ratatyömaa oli jo laajentunut, Keskijärvi oli kaukaisin työpiste.

— Silloin alkoi heti taistelu kuljetuksista. Tehtiin päätös, että vaaditaan kaupunki kuljettamaan työmaalle joka maanantaiaamu ja hakemaan sitten lauantaina pois. Tauno Juntunen oli jo kaupunginjohtajana. Työläiset tekivät yksimielisen päätöksen, että ei lähetä töihin ennen kuin kaupunki järjestää kuljetuksen.

— Heinävaaran ja Keskijärven työpisteistä miehet marssivat Joensuuhun. Viikon loppuna pidettiin kokous ja maanantaiaamuna kokoonnuttiin kaupungintalolle, siihen eteisaulaan. Sitten tällä painostuksella kaupunki saatiin suostumaan, että joka maanantai vievät ja joka lauantai hakevat pois. Sen talven kaupunki vastasi ratarakentajien kuljetuksesta.

Päáluottamusmies tomutti patjat

— Sattu siellä vähän huvittavakin tapaus sinä talvena. Minä olin Keskijärven työpisteen luottamusmies ja Jouko oli pääluottamusmies. Joukolla oli jo silloin aika heikko näkö ja hän oli helpommissa hommissa. Sitten siellä oli melko hurja vastaava mestari, mutta se tiesi, että Jouko Korhonen hoitaa hommansa. Minä sitten siinä vastaavan mestarin kanssa keskustelin, että ohjesäännöt määräävät että niin ja niin ja sillon ja sillon on puisteltava patjat. Siellä kyllä oli siivoojat, naiset jotka siivos, mutta patjoja ei puisteltu. Niin sitten se vastaava mestari pani Joukon

puistelemaan niitä patjoja, se oli Joukolla sitten kiintee homma joka viikko patjojen puistelu. Lähes kaksisataa miestä oli siinä majoituspisteessä. Ja Jouko puisteli. Ja sille jos ei monta kertaa jälkeenpäin vähän vitsinä sanottu, että kun työpisteen luottamusmies menee sanomaan, että semmonen ja semmonen homma pitäs tehdä, niin kyllä pääluottamusmies sitten sen tekee.

— Majoitusolosuhteet oli kelvolliset. Lämpimät parakit, joissa kaksikerroksiset petit ja keittiöt oli. Sen lisäksi oli ruokalaparakki. Isoja ne pakarit oli, muistaakseni 32 miestä oli isoimmassa. Oli kyllä pienempiäkin. Kantovesi oli, siivoojat kanto veden tai hevosella toivat etempää. Hyvät veet oli kerta kaikkiaan. Hyvin siellä sopi keittelemään. Tupamikko oli joka hoiteli lämmityksen, että työmiehet eivät tarvinneet lämmitykseen ja siivoukseen puutua. Ainut oli se patjojen puistelu, mitä Korhonen teki.

— Ruokalaa siellä piti Valtion ravitsemuskeskus. Hinnat oli sellasia, mutta me kyllä taisteltiin niistä ruokalan hinnoistakin ja saatiin ne pysymään jollain lailla kurissa, siis kohtuullisena. Valinnanvaraa lämpimässä ruoassa oli ussempi laji. Ei ne meidän palkkoihin nähen mitään erityisiä ollu ne ruoat, en lähe liikaa kehumaan, mutta en moittimaankaan.

*No, uamulla sitten kun herättiin,
miehiä yhteen jo kerättiin.
Tuumivat herrat eipä katsella,
alakakaa vain työmaille lampsia.*

”Mies ihan kaaressa lenti”

Työmailla sattui myös tapaturmia. Koveron ratatyömaalta Asser Mutanen kertoi kahdesta tapauksesta. Toinen oli heti työn alkuaikoina, kun kalliroleikkauksen yhteydessä kivenlohkareiden nostoon käytetty kolmijalka petti. Erkki Kallioinen jäi pettäneen kolmijalan alle ja häneltä katkesi jalka, mitä joutui sairastamaan hyvinkin pitkään.

— Toinen tapaus sattui räjäytystöiden yhteydessä. Laturi oli sytyttänyt useita kantoja, mennyt syrjään ja huutanut ”ampu tulee” -varoituksen. Siellä oli Oksojalta eräs Laakkonen -niminen työmies. Hän oli itse sytyttänyt yhden kannon. Me katsottiin sieltä syrjästä, kun tämä mies meni sen saman kannon luo ja se sano, että tämä ei varmaan syttynä. Myö kuultiin se ja samassa se räjähti. Myö nähtiin ihan omin silmin kun se mies ihan kaaressa lenti. Sinnehän sitä heti juostiin ja siinä ollut vastaava mestari anto oman sadetakkinsa ja siihen pantiin se Laakkonen ja auton hommasivat, kuorma-auton. Minäkin kuulin, kun olin siinä vieressä, kun se ihan selvästi sano, että voi mikä minulle tuli. Ja sano vielä näinikkäin, että minkä tautta sie huusit niin aikaseen loppu. Ja muistan sen Onninkin sanat, kun se laturi sano, että jumalauta perkele minä en oo vielä nytkään huutanu loppu. Sitten siltä Laakkoselta taju meni. Keskussairaalaan ne toivat, mutta siellä kuoli. Se oli vakavin tapaturma, Särkivaaran työpisteessä.

— Kyllähän niitä oli erilaisia pienempiä tapaturmia. Rehellisesti jos sanon, niin kyllä silloin työsuojelu pelasi, jos mitä työläiset esittivät se meni läpi ja toteutettiin ja työmiehet pitivät huolen toisistaan. Ehkä sen vuoksi vakavampia tapaturmia ei loppujen lopuksi paljon sattunutkaan, vaikka muuten työolosuhteet olivat myös vaarallisia, tuumasi Asser Mutanen.

Urheiluvälineitäkin saatiin

— Koveron radalla oli Taisto Kuronen. Hän oli jo keskussairaalan työmaalla tullut tunnetuksi Euroopan nopeimpana lautapoikana. Eräänä iltana Taisto sitten tuli ja sanoi, että tänne pitää saada urheiluvälineitä, kun ei ole mitään tekemistä. Sitä vähän ihmeteltiin, mutta menin seuraavana aamuna vastaavan mestarin puheille. Sain, että nyt pitäisi neuvotella urheiluvälineiden saamisesta. Mestari kysyi, että mitäs välineitä tarvitaan ja minä sain, että kuula ja kiekko ja potkupallo ja ehkä keihäskin, jos se Kuronen niillä pärjäisi. Seuraavana päivänä kaikki välineet saatiin paikalle, mutta kertaakaan Taisto ei edes ottanut käteensä mitään välinettä. Siitä lähtien hän kierteli lähimetsissä puolukoita keräämässä, kun toiset halusivat että olisi urheillut saaduilla välineillä.

Asser Mutanen ei muistanut, käytettiinkö saatuja välineitä juuri ollenkaan, mutta nopeasti ne tulivat kun pyydettiin.

— Kuka ei harrastanut korttipeliä, hän luki tai makas, mitään muuta vapaa-ajanviettoa ei ollut, kertoo Asser Mutanen. — Juopotteluakaan ei paljon esiintynyt.

— Kyllä silloin työntekijäin solidaarisuus ja yksimieliisyys, kun oli näitä hätäaputyömaita niin kuin Koveron rata ja Sappu, niin kyllä se oli korkeammalla tasolla kuin nykyisin. Toisesta työläisestä välitettiin ihan toisella tavalla.

Kenkää herroillekin

Moni Koveron radalla ollut muistaa nämä.

Työnjohtokin osasi ottaa viinaa. Eräs mestari pani humalapäissään Koveron radalla katepillarin käyntiin, mut-

ta ei saanut konetta pysähtymään. Toistakymmentä tukkipuuta kone jyräsi alleen kunnes juuttui johonkin kalliioon tai isoon kiveen, kävi siinä aikansa ja sammui. Tarina ei kerro miten tuolle mestarille sitten kävi. Lienee hänkin, sammunut.

Toinen mestari oli juovuspäissään tullut ruokatunnilla taukotupaan. Lattialla oli miehiä loikoilemassa. Mestari oli ryhtynyt potkimaan miehiä, että töihin. Mutta itse oli kyllä niinä hetkinä joutunut lähtemään tuvasta pakkaseen. Ja sitten koko työmaalta pois. Lopareita siis saivat herratkin. Työläiset olivat ottaneet asiasta yhteyttä vastaavaan mestariin ja vielä ylemmäs, koko radan rakennuspäällikköön. Tämä ei tuntenut sääliä sen paremmin miehiä kuin mestareita kohtaan.

Saappaan varret navetan kattoon

— Koveron radalla oli kantamiehissä yks Mesiäisen Uuno, joka oli erikoinen tapaus. Hän oli tarkka ja tunnollinen ja nuuka. Syksyllä poistettiin vanhoista kiskoista kiskolevyt ja pinottiin ne sitten semmoseen kekoon niinku kusiaispesään, eikö lie ollu tuhansia kappaleita niitä levyjä siinä. Elehän mittään, kun kesä tuli ja rouvat sulii, niin tää kasa kuatu, niin tää perkele kuule omana työnään, ylitöinä pinos sen kasan uuvelleen. Herratkin sano, että eihän siun tarvii niitä pinkata omalla ajallas, niin se vuan sano, että pinon kuatuminen on hänen vikansa ja illat ja yöt pinos ne uuvelleen.

— Mitä nuukuuteen tul, niin sillä ol helekkarin hyvä Zenit -merkkinen taskukello. Jos siltä kysy paljonko on kello, niin se otti taskustaan esiin semmosen samettikäärön, johon kello oli kääritty ja avasi sen milloin kiven tai

kannon tai pöllin piällä, sano mitä kello on ja kiäri same-
tin takasin kellon ympärille, mutta ei koskaan koskenut
käsillään siihen kelloon.

— Sitten tää Uuno teki semmosenkin tempun, että ke-
räs kaikki vanhat saappaat ja leikkas niistä terät irti ja pa-
ni varret nippuun. Myöhemmin selvis, että hiän laitto
niistä varsista navettaan katon. Ja kun sen velipoika lä-
hetti syksyllä sille omenoita, niin Uuno ei syönyt niitä
vaan myi toisille.

— Tämä Uuno myös kauppasi kirjallisuutta ja lainasi
kirjoja. Ne olivat etupäässä venäläisiä kirjoja, jotka ker-
toivat sodasta, keskitysleireistä ja muusta. Uunolla oli
saatavissa paljon kirjoja ja jokainen sai niitä vapaasti lu-
kea ja jotain aina maksoivat lainasta. Lehtiäkin Uunolla
oli aina.

Uunosta kertoili Olavi Mahonen. Itse hän ei ollut näh-
nyt, mutta kuuli Uunosta senkin tarinan, kuinka toiset
kantamiehet olivat voittaneet Uunon avulla vedon. Työ-
maalle oli tullut uusia miehiä ja ruokalassa oli tarjolla
hernekeittoa ja jälkiruoaksi rusinasoppaa. Miehet olivat
epäilleet, että kuka se nyt molempia samana päivänä syö.
Nämä toiset olivat sanoneet, että he tietävät yhden joka
syö ne samasta astiasta. Toiset eivät uskoneet ja vetoahan
siitä sitten lyötiin. Uuno paikalle, ja sopat samaan asti-
aan; Uuno söi mielihyvällä kun sai ilmaisen aterian ja vie-
lä jälkiruoan kera. Uunon tiedetäänkin kertoneen, että
kaikki muu menee mutta nuo appelsiinit ovat hankalia
kun niiden kuoret ovat niin väkeviä.

Urakalla kirjapalkka tuplaantui

Koveron rataa rakennettiin aluksi työkiskotuksen va-
rassa. Myöhemmin 50-luvun loppupuolella tehtiin varsi-
nainen kiskotus. Työkiskotus purettiin. Kiskotushommis-

*Lapio nyt kouraan vain tyrkättiin,
"Kiireellä painu!" jo sanottiin,
niin siitä kai se mieleen jo juolahtaa,
että seurattava on tuota porukkaa.*

sa työskennellyt Olavi Mahonen kertoi että siinä työssä saattoi hankkia urakassa kirjapalkan tuplana.

— Nuoria kun oltiin, niin jaksettiin hakata. Kisko-naula oli sellainen viistoista senttiä pitkä ja tuuman läpimittainen. Naula lyötiin lekalla, joka painoi kakstoista kiloa ja se oli noin viisi senttiä kanttiinsa. Yhdellä lyönillä saatiin naula kiinni ja kahdella joskus kolmannella pantiin kiinni. Kun kahdeksan tuntia oli päivässä hakattu, niin tiesi työtä tehneensä.

Kiskotustyö tehtiin kesällä ja kahden kesän aikana työ saatiin päätökseen.

Ratarahoja piti lähetystöjen vaatia

— Kortinpeluun vuoksi joutui moni mies vaikeuksiin. Aina siellä oli joku toista viisaampi, joka pystyi kynimään. Saattoi olla, että jo tilipäivän iltana joku oli peeaa. Eihän siellä ollut mitään muuta tapaa kuluttaa vapaa-aikaansa. Radioitakaan ei ollut kuin ruokalakämpässä ja siellä ei voinut käydä muuten kuuntelemassa radiota kuin kirkonmenojen aikaan ja silloin tietysti kun ruokala oli auki.

Näin kertoili luottamusmiehenäkin ratatyömaalla ollut Toivo Soininen.

— Työmaalla kerättiin rahaa, kun meillä ei ollu omaa lippua. Rahaa saatiin kokoon ja yhden työkaverin vaimo ompeli lipun. Siinä oli keltaisella Koveron ratarakentajat ja sitä kannettiin Vappuna Joensuussa. Mutta ei mennyt kuin viikko Vapun jälkeen kun tuli rikospoliisi työmaalle ja minutkin otettiin puhutteluun. Minä siinä, että mitäs pahaa on tehty. Ne kyselivät että oonko mie pakottanut laittamaan rahaa lippuun. Minä vain että en oo, että kyllä kaikki on laittanut ihan vapaaehtoisesti.

Koveron työmaa oli ajoittain pysähdyksissä, kun myönnettyt määrärahat oli syöty loppuun. Kaikki työntekijät sanottiin irti ja jäätiin odottamaan josko rahaa irtaisi ettei työ jää kesken.

— Monet herran kerrat käytiin Helsingissä lähetystönä. Sakilla kerättiin matkarahat, kun meillä ei ollut vapaalippuoikeutta kuten varsinaisilla rautatieläisillä. Josain vaiheessa tuli päätös, että työtä voidaan jatkaa osalla porukkaa, haluttiin tehdä pienemmällä väkimäärällä.

— Nyt joutui Ojalan Jussi tulkitsemaan kuka tätä työtä tarvitsee. Hän ei tuntenut paljon porukkaa, mutta minä tunsin ja minä sanoin, että nämä sosiaaliset näkökohdat ensiksi huomioon. Minä en halunnut katsoa miesten puoluekantaan, mutta Jussi halusi ja ne hän sanovat, että Jussilla oli oma merkkinsä joka miehen kortissa, että mikä mies kukin on. Jonniilaiseen yksimielisyyteen siinä päästiin, vaikka Jussi koitti joitakin sinne työntee, mutta minä vain sanoin, ettei käy. Suurimmassa työn tarpeessa olevia otettiin, kertoi Toivo Soininen.

Ministerien puheilla käynnistä Helsingissä Soininen muistaa kuinka tarkkaa homma oli. — Minuuttilleen oli kaiken tapahduttava ja kaikki sukuselvitykset annettava. Hyvä kun eivät kysyneet kengän numeroakin.

Palkkataso ratatyömaalla oli alkuaikoina kerta kaikkiaan niin keho, etteivät miehet kyenneet perustuntipalkoilla perheitään elättämään. Urakoita ei annettu tai haluttu antaa. Eräs painostuskeino, jota työläiset joutuivat käyttämään oli kääntyminen kunnanvaltuuston puoleen. Niinpä parikymmentä miestä kävikin Pielisensuun valtuustossa asiaansa esittämässä sillä seurauksella, että kunnanhallitus kehotti työnantajaa mahdollisuuksien mukaan järjestämään työläisille urakoita. Tuon jälkeen urakoita myös saatiin, ja ansiotasoa voitiin vähäisessä määrin kohentaa.

— Kyllähän jotkut valtuutetut ihmettelivät, että mikä vallankumous täällä nyt on, kun me sinne menimme, Toivo Soininen muistaa.

Hulinaa ei syntynyt

Ratatyöläiset kävivät kovan kamppailun kuljetusten järjestämisestä Joensuun kaupungin toimesta. Tuolloin Pielisensuun kunta oli jo liitetty kaupunkiin.

Useiden miesten muistitiedon mukaan kaupungintalolle ja sen ympäristöön oli kerääntynyt satakunta miestä. Myös poliisimiehiä oli lähettyvillä, mutta kun työläiset esiintyivät järjestyneesti eivätkä aiheuttaneet esimerkiksi liikenteelle haittaa ei poliisi puuttunut tilanteeseen.

— Jos siinä olisi mellakoitu, niin varmasti olisivat pamputtamaan tulleet niin kuin Arabian tehtaan portilla, sanoi Toivo Soininen.

Hänen muistikuvansa mukaan itse asiaa kaupungin johdolle olivat esittämässä ainakin Jouko Korhonen, Taisto Kuronen, ja Eino Saastamoinen. — Puolenkymmentä miestä niistä oli, muita en muista.

— Kaupungintalolla istuttiin kaksi päivää ennenku tilanne laukes. Pojat vuan sano, että myö tullaan tänne joka uamu ja istutaan iltaan niin kauan kun kyyti järjestyy, muisteli Yrjö Romppanen.

— Kaupunginjohtaja meinas ruveta lippeemään ja sano, että hän menee syömään. Vaan pojat sano, että et lähe kyllä minnekään syömään ennenku hommaat meille kyyvin. Sitten se hommas kolome linja-autoo, joilla meille järjesti kyyvin työmaalle. Seuraavana päivänä luki lehesä, että kommunistit hulinoivat Joensuussa, vaikka ei ollu minkäänlaista hulinaa. Sitten ne rupes kulettamaan kuorma-autoilla.

Jouko Korhonen ei päässyt Sappuun

— Minä jouduin 50-luvun alussa Pielisensuun kunnassa työttömäksi. Ensin olin työttömyystöissä kunnan viemärejä kaivamassa, mutta nähtävästi aktiivisuuteni kommunistina ei sopinut asiaan ja jouduin sitten lähtemään Koveron ratatyömaalle syksyllä -53. Ensin menin Heinävaaraan, jossa jo oli aloitettu leikkaustyötä, ja siellä oli jo työraide, alottaa Jouko Korhonen.

Paavo Rento muistaa kuinka Jouko Korhonen haki työtä. — Työnvälittäjät sanoivat, ettei ole mitään. Jouko sitten siihen, että eikös sitä edes Sappuun pääsisi. Sappuhan oli tuolloin semmoinen surullisen kuuluisa paikka, johon kukaan ei halunnut, kun työolosuhteet olivat kurjat ja palkka alhainen. Siinä työnvälittäjäkin oli kummas-tellut, että Sappuunko te haluatte. Jouko oli kuitenkin sanonut, että varmistakaa asia, ettei sieltä tarvitse heti seuraavana päivänä tulla pois. Asia piti ratkaista seuraavana päivänä. Kun Jouko sitten tuli asiaa varmistamaan, hänelle sanottiin, ettei pääse Sappuun. He olivat ottaneet selvää, mikä mies Korhonen on ja katsoneet, ettei häntä voi laittaa Sappuun, koska siellä todennäköisesti syntyisi retelöitä, jos Korhonen menisi sinne.

Hurukyytiä kiskoilla

Koveron ratatyön vaiheista Korhonen jatkaa:

— Siellä istuttiin ja ihmeteltiin. Lämpimiksemme jo vähän rautakangilla jyskyteltiin routaista maata, sen verran että näki että jotain on tehty. Mutta kyllä se niin oli, että karvahatulla pystyi sen minunkin ensimmäisenä päi-

*Työmaalla herrat piti vahtia,
kiljuivat välliin vuan tahtia:
"Turpeihen antaahan lentee hei!"
lapion jos laiskemmin muahan vei.*

vänä tekemän reiän peittää. Semmosta pikkusta touhua se oli. Me vain manailtiin, että täällä tarvitsisi laturia jos mieli jotain saada aikaan.

— Semmosta pikku leikkiäkin siellä harrastettiin, että otettiin kyytiä vaunuilla. Sellaiseen hiekkavaunuun mah-tui puolen tusinaa miestä ja vaunu antoi hyvät kyydit rai-teen toiseen päähän, kun penkka vietti alaspäin. Kerran sinne penkalle ilmestyi nuorehko mies, ja katseli meidän touhua. Joku sitten huusi, että tervetuloa Hermannin nuorisoseuraan. No, se mies hyppäsi alas ja kysy meiltä hyvin tiukkaan sävyyn, että mitä varten ette tee työtä. Jo-ku sitten selvitti, että tässä on kahvituntiaika ja eikä tässä nyt näitä töitäkään juuri ole. Sitten joku sieltä kysy, että mitä se teitä koskettaa, niin tämä mies esitteli itsensä työ-maan työpäälliköksi. Hiljaisuus siinä syntyi ja ruvettiin takapuolen alta rukkasia kaivamaan ja joku arempi kop-pasi jo rautakangenkin. Mutta siinä syntyi sitten keskus-telu ja me selvitettiin, että ei se näin tämä työ käy, että pi-täisi nyt ainakin laturi saada ja räjähdysaineita. Hyvin asiallisesti tämä työpäällikkö asiaan suhtautui.

— Mutta seuraavana päivänä meille sanottiin, että nyt avataan uusi työpiste Särkivaaraan ja me joudutaan sinne, että kiihtelysvaaralaiset jatkavat tässä. Siellä Särkivaaras-sa jo voitiin tehdä työtäkin, kärrättiin hiekkaa leikkauk-sesta kun leikkausta levitettiin. Siellä saatiin urakkakin ja jopa jotain hankittiin.

— Me saimme 500 markkaa kuutiolta urakassa siellä Särkivaarassa, eikä summa ollut huono. Mutta silloin oli sellainen luokkataisteluilmapiiri, niin tuumattiin että ei-köhän pyydetä vähän lisää. Minut oli jo valittu työpisteen luottamusmieheksi ja minä jouduin sitten puhumaan työnjohdolle. Hyvin rauhallisesti siinä keskusteltiin ja mi-nä vain sanoin, että työliset ovat minut tällaisesta asiasta lähettäneet puhumaan. Lopulta se mestari sitten suostui meidän vaatimaamme 50 markan kuutiohinnan korotuk-seen ja sanoi, että piru vie saatte sen 550 markkaa, eihän teistä muuten eroon pääse.

Kunnanvaltuusto tuki työläisten vaatimuksia

Pielisensuun kunnanvaltuuston kokoukseen Koveron radan rakentajat menivät saadakseen äänensä kuuluviin palkkauksen kohentamiseksi. Suuri osa miehistä kun oli kunnan asukkaita ja ratatyössä maksetut palkat eivät riittäneet perheiden elättämiseen, jolloin työssäolevat joutuivat lisäksi turvautumaan sosiaaliapuun. Jouko Korhonen kertoi käynnistä:

— Pielisensuun valtuustossa vasemmistolla, kommunisteilla yhdessä sosialidemokraattien kanssa oli enemmistö. No, me saatiin esittää asiamme ja minä siinä sitten heiluttelin ensimmäisiä tilinauhoja kuin serpentiiniä ja sanoin, että tässä minulla on todisteita miten huonoja palkkoja maksetaan. Joku porvarivaltuutettu sitten kysyi, kun minä niitä numeroita esittelin, että miltä ajanjaksolta tuo palkka on. Minä sanoin, että ne ovat kahden viikon ajalta ja että me olemme tehneet jo toista kuukautta työtä ja seuraava tili tulee samanlainen. Kyllä valtuusto sitten päätti kääntyä valtiovallan puoleen asiassa, senkin mielestä palkat olivat liian pienet. Ja tuon jälkeen niitä urakoita sitten myös alettiin antamaan jolloin ansiot vähän nousivat.

— Keväällä ratatyömaa purettiin ja kesän ajaksi meille osoitettiin töitä kaupungin viemäritöissä.

— Seuraavana syksynä meidät laitettiin taas Koveron radalle, mutta nyt jostain syystä aikaisempia porukoita oli hajotettu eri työpisteisiin. Ehkä jotkut arvelivat, että näin vaikeutetaan kommunistien keskinäistä yhteydenpitoa ja työpaikkatyötä. Minä jouduin Keskijärven työpisteeseen, Kurosen Taisto joutui Heinävaaraan ja sitten siel-

lä oli sellainen suuri mies, Eino Saastamoinen ja hän joutui Tervasuolle. Alkupäähän jäivät mm. Jaakko Naumanen ja Raimo Siponen ja Taisto Savander. Koveron puolella oli myös tuttuja miehiä.

”Hirttäydytään vuoron perään”

— Kerran jouduttiin kaivamaan jotain ojaa. Me ei ollut sellaista työtä tehty kukaan ennen. Meille oli vain annettu reikälapiot ja narukerä ja sanottu, että ojaa kaivamaan. Monilla oli risaisia saappaita, jollakin saattoi olla jopa puolikengät. Mentiin sinne ojalle ja eikun istumaan penkalle ja ihmettelemään. Arveltiin, että tulkoon mestari sanomaan, mitä pitää tehdä. Joku siinä vitsaili narusta, että mitähän varten tämä on, jospa pätkittäisiin se ja hirttäydyttäisiin kaikki. Siihen joku toinen, että hirttäydytään vuoron perään niin ei turmella valtion hyvää narua. Nuotiokin siinä sytytettiin. Ja eikös mitä, kaukaa jo nähtiin kun mies tuli meitä kohti. No, se hyvin ironisesti siinä meille, että hyvinpä olette järjestäytyneet, jos olisi aurinkoisempi ilta niin voisitte paidankin heittää. Minä sitten nousin ja sanoin että meidät on tänne komennettu mutta kukaan ei ole ennen kaivanut ojaa eikä meillä ole kunnan jalkineitakaan, että voitaisiin mennä tuonne ojaan. Niin siinä sitten kävi, että meidät siirrettiin leikkaukselle hiekkaa lapioimaan. Työ siinä rupesti käymään. Minulla oli siinä kaverina Lindströmin Jussi, Urho Lindströmin poika ja sitten oli Karhun pojista yksi, Mauno muistaakseni, Karhun Oton poikia ja sitten oli joku neljäs, en muista nimeä, Noljakasta. Siinä porukassa sitten tehtiin leikkausta ja kun tuli mittauksen aika sattui niin, että mestari oli mittanauhan toisessa päässä ja tämä Karhun poika toisessa päässä. Karhu siinä rutisti kouraansa metrin verran

mittanauhaa ja näin me saatiin useista kuutioista ylimääräinen hinta. Leikkaus oli aika leveä. Minä tämän kerron korostaakseni miten leväperäistä se homma oli. Ei me asiaksemme valtiota petetty, eikä pyritty pettämään, rehellisiä työmiehiä kun oltiin. Joko se mestari ei huomannut tai sitten ei halunnut huomata, että tuli mittavirhe.

Tulitikun pätkiä perunoissa

Laajimmillaan Koveron ratatyömaalla oli monia työpisteitä. Alkupäässä lähellä Joensuuta käytiin töissä kotoa käsin, vielä Särkivaarastakin. Tervasuolla oli jo parakeja, siellä oli luottamusmiehenä Eino Saastamoinen ja sittemmin Martti Leskinen. Heinävaaran työpisteessä oli luottamusmiehenä Taisto Kuronen. Ropposen myllyn työpisteessä oli miehiä Kuusankoskelta, Karhulasta ja Kotkasta. Keskipjärven työpisteessä oli luottamusmiehenä Asser Mutanen ja siellä oli myös pääluottamusmies Jouko Korhonen. Sen jälkeen oli Haarasilta, jossa Hokkanen oli luottamusmiehenä.

— Parhaillaan työmaalla oli toista tuhatta työntekijää ja oikein hyvä puolue työ, tarinoi Korhonen.

— Koveron ratatyöläiset kokoontuivat mm. Kettuvaa-
ran työväentalossa.

— Ruokalaoloja myös tarkastettiin, kun oli käynyt niin, että miehet olivat löytäneet perunakeitosta perunoita, joissa oli ollut tulitikun pätkiä. Oli käynyt niin, että jonkun ruoan yhteydessä joku oli jättänyt perunoita syömättä ja työntänyt niihin tulitikkuja. Ehkä tarkoituksella, että nähtäisiin tarjotaanko näitä perunoita vielä keitossa. Jotain epäilyjä siitä lienee ollut. Siihen kun puututtiin, niin kyllä se myös vaikutti, kun oli rakennusliitosta Pen-
nanenkin mukana.

*”Rahallahan meillää se maksetaan,
satanenkin voi tulla tunnissa,
vuan jos on pinnata meininki,
niin parasta on painella konttuuriin.”*

Lippu hankittiin ja sakot saatiin

Ratarakentajien punaisen lipun hankinnasta Jouko Korhonen kertoi:

— En muista tarkkaan oliko se niin, että jonkun lähetystön matkarahojen loppurahoilla vai aivan erillisellä keräyksellä hankittiin rahat lipun hankintaan. Ratarakentajat kuitenkin päättivät vappujuhlaa varten hankkia lipun. Vappujuhlaakin pidettiin ja sekä sos.dem. kunnallisjärjestölle että SKDL:n kunnallisjärjestölle lähetettiin kutsu tulla työläisten yhteiseen juhlaan. Sosialidemokraatit eivät vastanneet, mutta kansandemokraatit tulivat. Minä avasin juhlan Joensuun torilla ja väkeä oli paljon ja se meidän punainen lippu. Joka tapauksessa sittemmin poliisit kuulustelivat työläisiä, kun lippua varten oli hankittu rahaa muka laittomasti. Me oltiin siitä tehty päätös kokouksessa ja työpisteissä rahaa oli kerätty, mutta joku oli kannellut asiasta. Silloin kyllä monestikin kerättiin rahaa eri tarkoituksiin ilman viranomaisien lupia, kokouksissa ja kokusten päätöksillä parakeilla ja ruokatuvisissa. Eikös mitään, tästä lipun rahankeräyksestä poliisit ryhtyivät kyselemään ja lopulta ne aikoivat nostaa raastuvassa jutun kahta miestä, Savanderin Taistoa ja Siposen Raimoa vastaan. Poliisi oli kyselly sitten, että tuleeko heitä joku puolustamaan oikeudessa ja pojat kysyivät minulta. Minä sain, että kertokaa niille, että Risto Hölttä Kemistä tulee. No, pojat olivat tämän kertoneet ja Hölttä oli hyvin tunnettu silloin, hän oli puolustanut työläisiä ja oli myöhemmin Kuopiossa maaherranakin. Poliisipäällikkö oli siitä jotenkin säikähtänyt ja pojille esittänyt, että mitäs sitä Hölttää tällaisen pikkujutun vuoksi että eikös me voida sopia, kun juttua ei voi peruuttaa että teille tulee pienet sakot ja sillä siisti. No, kun rahoja oli vielä jäljellä niiden

sakkojen verran, niin tähän suostuttiin eikä Hölttä tullut oikeuteen. Me ei tosin oltu edes kysytty Hölttä voiko hän tulla, se oli vain sellainen veto, kun tuommoisesta asiasta oikein oikeusjutun tekivät. Mutta nähtävästi poliisipäällikkö tosissaan luuli, että nuo pirun työläiset sen Höltn vielä tänne raahaavat.

Asser Mutanen muisti sakon suuruudenkin, 2000,- markkaa. Hänen mukaansa työläisten sakkorahat maksoi SKDL:n Joensuun piirijärjestö.

Kaupunki maksoi työmaakuljetukset

Ratarakentajien kamppailusta kuljetusten järjestämiseksi Joensuun kaupungin toimesta Jouko Korhonen on kirjoittanut seikkaperäisen kuvauksen kirjassaan Valoa etsimässä. Viime keväänä Moskovassa Korhonen muisteli tapahtumaa:

— Kun työpisteet olivat jo kaukana eikä työläisillä ollut kulkuneuvoja ja kun työnantajan toimesta ei viikottaista kuljetusta järjestetty, päätimme kääntyä kaupungin puoleen. Olimme kaupungin veronmaksajia jo silloin ja katsoimme, että kaupungin velvollisuus oli tämä asia hoitaa.

— Päätimme vauhdittaa vaatimustamme siten, että mennään joukolla kaupungintalolle. Keskijärven työpisteeltä lähti kaikki työläiset kävelemään kaupunkiin. Meihin liittyi suuri osa Heinävaaran työpisteen miehiä ja Tervasuolta joitakin. Se oli uhkarohkea toimenpide, koska kaikki tiesivät, että tässä saattaa mennä tämäkin työpaikka ja jos niin käy joudutaan kolmen kuukauden karenssiin. Työläiset olivat varmoja asiastaan ja uskaltautuivat kamppailuun.

*Tiliäkin meille on maksettu,
syyvvä on tulot kyllä jaksettu.
Kauppaan velekkoo on tullut vuan,
kuinkahan kaikesta selevän suan.*

— Oli muistaakseni lauantai, kun keskeytimme työt. Tarkoitus oli mennä seuraavana maanantaiaamuna kaupunginjohtajan puheille. Kun minä menin kaupungintalolle, oli talon edustalla vain muutamia työläisiä ja taisi Asser Mutanen seisoa siinä rappusilla. Minä kysyin, että näinkö vähän meitä onkin, että onko pojat menneet takaisin töihin. No, siinä selvisi, että miehet olivat menneet taloon sisälle ja koko ala-aula ja käytävä oli tupaten täynnä. Kaikkiaan meitä lienee ollut siellä toista sataa miestä.

— Minä olin pääluottamusmiehenä mukana siinä porukassa, joka meni sitten kaupunginjohtajan puheille. Hyvin asiallisesti siinä keskusteltiin. Hän kysyi, että tiedämmekö miten paljon tällainen kuljetusten järjestäminen kaupungille maksaa. Me taas sanoimme, että kyllä viikonlopuksi pitäisi kotiin päästä, monilla on pieniä lapsia, polttopuita pitää tehdä vaimoväelle viikon tarpeisiin ja sellaista. Kaupunginjohtaja lupasi, että hän vie asian samana päivänä pidettävään kaupunginhallituksen kokoukseen.

— Vielä seuraavana aamuna kokoonnuttiin kaupungintalolle kuulemaan mitä oli päätetty. Nuutisen Kalle, joka taisi olla valtuuston varapuheenjohtaja tai hallituksen jäsen silloin, oli jo kertonut että teidän asia on kunnossa. Kaupunginjohtaja sanoi sitten meille että kaupunki maksaa kuljetuksen. Mutta me vaadittiin vielä päätös kirjallisena. Vähän ajan päästä se saatiin ja paperi ojetettiin minulle. Minä en enää silloin kunnolla nähnyt lukea vaikka niin mielelläni olisin sen asian työläisille lue-
nutkin ja annoin Kurosen Taistolle paperin, että lue sinä. Ja siinä oli, että kaupunki lopputalven ajan maksaa kuljetuksen maanantaisin työmaalle ja lauantaisin takaisin kaupunkiin, mutta niin että työmaan johto hommaa autot ja niihin kopit. Sinä päivänä meidät vietiin oikein linja-autoilla työpaikoille, mutta sen jälkeen kuljettiin kuorma-autojen lavoilte nostetuissa kopeissa.

— Tuon kamppailun läpivieminen on ollut niitä vaikeimpia tehtäviä mitä minulla siellä Koveron radalla oli.

Paljon kerrottua on jäänyt kirjaamatta. Vielä enemmän varmaan on olemassa myös tarinoita ja muistikuvia.

Jotain tärkeääkin toivoaksemme on näillä sivuilla sipisavotoilta kerrottu.

On se rangaistus, olla työtön.

*Noita jos pysty en maksamaan,
varmaankin joudun ma lusimaan.
Laulusta jos jottain on jäänyt pois,
niin Kissalasta selevän kai suaha vois.*

Kissalan jenkka

Kontiolahtelainen hätäaputyömies Veikko Romppanen sepitti Kissalan jenkan. Tuon jenkan sanat rytmittivät tarinoita ja muistikuvia muistakin hätäaputöistä.

Kissala oli yksi tietyömaa monien joukossa. Jenkan voi yleistää yleensä 1950- ja 60-lukujen hätäaputyömaita koskevaksi. Kissalaksi voi nimittää tätä suloista Suomen maata. Kissaeläinhän siellä vaakunassakin . . .

Tämä kirja sisältää hätäaputöissä olleiden miesten puhetta, tarinoita ja muistikuvia. Sellaisenaan, maustamatta, värittämättä.

